

РОЗДІЛ I

Актуальні виклики міжнародних відносин

УДК 327+339.5

Ганна Замікула

Туреччина – Ізраїль: шляхи нормалізації двосторонніх відносин

У статті розглянуто перспективи відновлення партнерських відносин між Туреччиною та Ізраїлем на сучасному етапі. Коротко схарактеризовано рівень двосторонньої співпраці наприкінці ХХ ст. й названо причини, які вплинули на її характер на початку ХХІ ст. (а саме зміни в зовнішньополітичній стратегії Туреччини після приходу до влади Партії справедливості та розвитку). Визначено основні фактори, які можуть вплинути на цей процес. Стверджується, що існують об'єктивні передумови для того, щоб Анкара та Тель-Авів знову стали стратегічними партнерами (наприклад необхідність у пошуках союзників, спільні цілі в регіоні, практична площина співпраці в безпековій сфері, відсутність внутрішньополітичної потреби в ескалації протистояння, позитивні економічні наслідки розвитку відносин тощо). Таке зближення можна класифікувати як яскравий приклад «win-win strategy». Також проаналізовано можливі сценарії розвитку подій у двосторонніх відносинах указаних країн в умовах останніх подій у регіоні (утручання Росії та Ірану в громадянську війну в Сирії, погіршення російсько-турецьких відносин, проведення парламентських виборів у Туреччині й т. ін.). Зроблено висновок, що за цих обставин саме діада стосунків Анкара – Тель-Авів може мати життєво важливе значення для справи миру та стабільності в такому тривожному й вибухонебезпечному регіоні, як Близький Схід. Методологія дослідження ґрунтується на загальноприйнятих принципах наукової роботи. У процесі написання статті застосовано системний (комплексний) підхід і такі принципи обробки матеріалу, як узагальнення, порівняння, групування та структурування. Історіографічну базу дослідження склали роботи представників західної, російської й вітчизняної наукових шкіл, а також матеріали засобів масової інформації.

Ключові слова: Туреччина, Ізраїль, Близький Схід, двостороннє партнерство, інцидент «Маві Мармара», Партія справедливості та розвитку.

Постановка наукової проблеми та її значення. На початку ХХІ ст. у відносинах між Ізраїлем та Туреччиною простежено сталу тенденцію до погіршення. Колись міцне й стратегічно забарвлене двостороннє партнерство з приходом до влади в Анкарі Партії справедливості та розвитку стало слабшим. Країни, які нещодавно вважалися союзниками, перейшли від взаємовигідної співпраці до взаємних образ і звинувачень. Свого найнижчого рівня двосторонні відносини Анкари та Тель-Авіва досягли майже шість років тому, коли в травні 2010 р. ізраїльські спецназівці зупинили так звану Флотилію Свободи. Вона була організована за підтримки турецької влади та намагалася прорвати морську блокаду Сектора Газа [3, с. 4]. Інцидент із судном «Маві Мармара» по-різному трактували експерти, журналісти й дипломати. Утім, один беззаперечний факт, а саме загибель турецьких громадян від дій ізраїльтян, перетворив його на скандал, який політики з обох сторін ще довго не могли забути. За посередництва неодноразових спроб Сполучених Штатів удалося дещо розрядити ситуацію та зблизити традиційних союзників на Близькому Сході, але різке погіршення відносин між країнами залишалось помітним. Деякі ізраїльські експерти для їх характеристики в цей період навіть уживали термін «регіональна холодна війна» [8].

Таке демонстративне протиборство встигло неодноразово завдати шкоди міжнародному іміджу Анкари. Найбільше серед останніх подій це проявилось у лютому 2015 р., коли двосторонні

відносини між Туреччиною та Ізраїлем остаточно перетворилися на справжню війну слів. Ідеться про відмову міністра закордонних справ Турецької Республіки Мевлюта Чавуш'олу брати участь у Мюнхенській конференції з безпеки через присутність на ній ізраїльської делегації. За оцінкою засобів масової інформації, через таку відмову Туреччина в сприйнятті людей почала ототожнюватись із радикальним ісламом і терористичними угрупованнями, наприклад «Брати-Мусульмани» й «Хамас». Отже, навіть через два роки після того, як прем'єр-міністр Ізраїлю Бін'ямін Нетаньяху офіційно вибачився перед Туреччиною за інцидент із «Маві Мармара», ситуація залишалася складною. Країни, перед якими постають схожі стратегічні виклики та які можуть мати спільні погляди на низку регіональних питань, як-от громадянська війна в Сирії, нестабільність в Іраку, Іранська ядерна програма тощо, продовжували рухатися в різних напрямках.

Протягом останніх шести років турецько-ізраїльські відносини характеризуються недовірою та взаємною підозрою на вищому рівні. Це поглибила й особиста неприязнь між лідерами держав, обмеження діалогу між урядами двох держав, а також відсутність призначених послів. Здавалося, що політики з обох країн сприйняли й погодились із таким обмеженим форматом стосунків. Однак ситуація змінилася. Сьогодні, у період глибоких регіональних змін, взаєморозуміння Туреччини та Ізраїлю є актуальним і бажаним, як ніколи.

Водночас, якщо політикам важко абстрагуватися від сучасного стану справ, фокусування уваги на більш далекоглядну перспективу в регіоні Близького Сходу засвідчує потребу нормалізації співробітництва. Це дає змогу виокремити, як мінімум, три причини того, чому Анкарі й Тель-Авіву не варто зупинятися на сучасному форматі відносин і чому вони здатні виграти від поновлення зв'язків між ними.

По-перше, обидві країни поділяють схожі стратегічні інтереси, такі як протистояння амбіціям Тегерану та боротьба з тероризмом. Поновлений діалог й обмін даними розвідки можуть сприяти подальшій співпраці щодо розв'язання низки регіональних проблем. У найкращому випадку це може мати наслідком вироблення спільного підходу до вирішення Сирійського питання, яке є одним із найбільш актуальних для сучасного Близького Сходу.

По-друге, хоча Туреччина та Ізраїль не можуть повністю контролювати регіональне середовище, проте вони можуть визначати дискурс власних двосторонніх відносин. Їх нормалізація спроможна викреслити хоча б один фактор нестабільності в цьому регіоні, покращити загальний клімат міждержавних взаємин на Близькому Сході.

По-третє, з економічного погляду, налагодження турецько-ізраїльських відносин є справді бажаним. Починаючи з 2011 р., їх можна схарактеризувати як яскравий приклад двоїстості міждержавних стосунків. Потрібно відзначити, що, незважаючи на політичну конфронтацію, двостороння торгівля перебуває на підйомі. За умов майже відсутнього політичного діалогу на вищому рівні ми простежували «вибух» в економічній площині. Наприклад, за перше півріччя 2011 р. обсяг двосторонньої торгівлі між Туреччиною й Ізраїлем збільшився на 0,5 млрд дол. США, порівняно з аналогічним періодом у 2010 р. [6, с. 53]. Газ, зокрема, розглядається як можливий пріоритетний напрям розвитку торговельного партнерства.

Мета статті – необхідність розуміння потенційних здобутків, на які може розраховувати Туреччина після зняття перешкод на шляху зближення з Ізраїлем. При цьому потрібно врахувати, що повноцінна співпраця з ним – одна з ключових передумов для регіональної стабільності, яка безпосередньо впливає на виклики національній безпеці самої Туреччини.

Методологія дослідження ґрунтується на загальноприйнятих принципах наукової роботи. У процесі написання статті застосовано системний (комплексний) підхід і такі принципи обробки матеріалу, як узагальнення, порівняння, групування та структурування. Водночас, розглядаючи це питання, потрібно враховувати той факт, що дотепер Близький Схід не жив і не діяв відповідно до зобов'язуючих критеріїв мирного співіснування. Це сприяє розумінню того, що зміни в регіоні припускають багатоваріативність, а можливі варіанти вкрай важко прорахувати в межах виключно методу логічного аналізу. До того ж будь-який зі сценаріїв розвитку турецької або ізраїльської політики на міжнародній арені буде обумовлений розвитком подій у внутрішній політиці кожної з держав.

Аналіз досліджень цієї проблеми. Проблема турецько-ізраїльських відносин на сучасному етапі стала темою досліджень низки експертів. Серед них потрібно відзначити представників західної [1], російської [6] та української наукових шкіл [7]. Окрім наукових робіт, під час вивчення цього питання

також використано матеріали засобів масової інформації [2; 3; 4; 5; 8], які репрезентують найбільш актуальні дані стосовно активізації двостороннього партнерства Туреччини й Ізраїлю наприкінці 2015 р.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Як зазначалося вище, незважаючи на занепад у двосторонніх турецько-ізраїльських відносинах останніх років, сьогодні простежено сприятливі умови для їх повернення в конструктивне русло. Цьому сприяє низка факторів, які об'єктивно обґрунтовують потребу подолання кризи між Анкарою та Тель-Авівом. На кожному з них слід зупинитися окремо.

По-перше, для обох держав надзвичайно гостро постала *проблема пошуку союзників*. Особливо це стосується Ізраїлю, оскільки останнім часом його відносини з основним стратегічним партнером – Сполученими Штатами Америки – суттєво погіршилися. Президент Барак Обама змінив свою стратегію на Близькому Сході. Звичайно, не йдеться про розрив багаторічних союзницьких відносин. Напруженість, передусім, існує між правопопулістським ізраїльським і демократичним американським урядами, оскільки останній намагається зблизитися з ворогом Тель-Авіву – Іраном. Це не означає, що Ізраїль не може розраховувати на традиційних лобістів із числа республіканської еліти та єврейської діаспори у Вашингтоні. Утім, маючи на увазі позицію сучасної Адміністрації, йому варто шукати нові джерела підтримки на Близькому Сході. Ізраїльське керівництво не погоджується з політикою Обами й намагається диверсифікувати свої альянси за допомогою зближення з тими державами, які спроможні вплинути на баланс сил у регіоні [4]. У цих умовах відновлення партнерства з Туреччиною – надзвичайно важливе завдання для ізраїльської дипломатії.

Турецька Республіка також перебуває в досить складній ситуації. Партія справедливості та розвитку у своїй зовнішній політиці останніх років робила ставку на близькосхідний вектор. Вона намагалася перетворити Туреччину на лідера мусульманського світу. Звичайно, на такий статус не варто було розраховувати, маючи дружні відносини з державою, саме існування якої й досі викликає агресію в арабських країнах. В умовах арабо-ізраїльського конфлікту претензія на лідерство в регіоні неможлива без гучної антиізраїльської риторики, тим більше, що претендент на лідерство – не арабська країна [7]. Це й спричинило турецько-ізраїльський розрив – Анкара пожертвувала партнерством з Тель-Авівом заради репутації серед одновірців. Однак турецькі сподівання не справдилися. На крісло лідера знайшлися й інші претенденти, насамперед Іран і Саудівська Аравія. Невдачі турецької політики в Сирії також не додали Анкарі авторитету. На тлі погіршення турецько-російських відносин, викликаного втручанням РФ у конфлікт у Сирії та інцидентом із російським літаком Су-24, збитим ВПС Туреччини, Анкара вимушена шукати нових союзників. Останні повинні допомогти туркам витримати зростаючий тиск із боку Російської Федерації та забезпечити національні інтереси власної держави [5].

Такий стан справ фактично штовхає Туреччину й Ізраїль назустріч один одному. Не випадково, що в грудні 2015 р., у той самий час як президент Росії Володимир Путін у своєму виступі висловив образливі коментарі на адресу свого турецького колеги, ізраїльські та турецькі чиновники зустрілись у Швейцарії. Вони обговорили основні аспекти врегулювання наслідків інциденту з «Маві Мармара» й домовилися покласти край п'ятирічному періоду напруженості у відносинах. Символом урегулювання стало рішення двох держав знову обмінятися послами [2].

Намагання знайти союзників в умовах неспокійних реалій Близького Сходу, безперечно, стало основним фактором, що вплинув на рішення обох країн щодо відновлення співпраці. Утім, його не варто розглядати виключно як партнерство з примусу. Анкара та Тель-Авів об'єктивно мають *спільні цілі в регіоні*. Насамперед, це стосується стримування експансивних претензій Ірану на домінування. Найжорстокішим місцем протистояння зараз є територія Сирії, де вже шостий рік триває громадянська війна. Потрібно відзначити, що позиції Ізраїлю та Туреччини конкретно із сирійського питання відрізняються. Анкара із самого початку збройного протистояння спрямовувала свої ресурси на повалення уряду Башара Асада, при цьому турецьку підтримку отримували й радикальні ісламістські організації, що виступали проти сирійських урядових військ. Тель-Авів натомість не поділяє цих прагнень і, безперечно, виключає можливість захоплення влади в Сирії ісламістами. Йому вигідне перебування Сирії в багаторічному протистоянні, що в перспективі спроможне усунути потужного супротивника від кордонів Ізраїлю. Утім, підтримка, яку надає режиму Асада Іран, підштовхує Туреччину й Ізраїль до координації позицій. Жодна з цих країн не хоче, щоб Тегеран за рахунок допомоги уряду Сирії зміг покращити свої позиції на Близькому Сході:

Туреччина не стерпить шийтського регіонального гегемона, а для Ізраїлю Іран у будь-якому разі залишається загрозою номер один.

Останні військові події на Близькому Сході сприяли зростанню значення ще одного фактора, що визначає потребу турецько-ізраїльського співробітництва. Ідеться про *практичну співпрацю в безпековій сфері*. Безперечно, розвідки двох країн зацікавлені в обміні інформацією стосовно сучасної ситуації – коли Ісламська Держава активізує свою діяльність, Іран намагається стати регіональним лідером, а РФ достатньо несподівано розпочинає військову операцію в Сирії. Існують об'єктивні причини вважати, що Туреччина Ердоана справді підтримує ісламістські угруповання – і бажання турецьких спецслужб поділитись інформацією щодо них буде дуже корисним для Тель-Авіва. Натомість, Турецька Республіка, незважаючи на власний досвід, потерпає від терористичних атак. Допомога та інструкції з питань антитерористичної боротьби з боку Ізраїлю – незаперечного авторитету в цій галузі – могли б бути корисними.

Ще один фактор, який має позитивний вплив на нормалізацію турецько-ізраїльських відносин, – *відсутність внутрішньополітичної потреби до їх подальшого загострення*. Не секрет, що правлячі партії обох сторін застосовували радикальну риторику для того, щоб здобути максимальну підтримку серед населення. Партія справедливості та розвитку максимально використовувала антиізраїльські настрої населення Туреччини (вони справді поширені: згідно з опитуваннями 2011 р. 23 % турок уважали Ізраїль ворогом номер один) [6, с. 60]. Це дало свій результат. На виборах у листопаді 2015 р. Ердоан та його прибічники здобули перемогу. Після неї вони можуть із чистим сумлінням відійти від занадто агресивних виступів і повернутися до конструктивного діалогу з Тель-Авівом. Цьому також сприяють перестановки в ізраїльському коаліційному уряді: упереджений критик турецької політики Авігдор Ліberman залишив посаду міністра закордонних справ, натомість новопризначений у січні 2016 р. шеф Моссаду Йосси Кохен є давнім прихильником тісного турецько-ізраїльського співробітництва [1].

Не останню роль у покращенні відносин відіграють і суто *економічні інтереси*. Як уже відзначалося, ця складова частина двосторонніх відносин не зазнала занепаду, натомість продовжувала стало розвиватися. Серед останніх подій у цій сфері можна відзначити досягнення домовленостей про побудову підводного газопроводу, який має поєднати ізраїльське родовище «Левіафан» із Туреччиною. Із погляду останньої, це може розглядатися як заміна російським проектам, що втрачені через геополітичну конфронтацію Анкари й Москви [2]. Ізраїльський газ може стати альтернативним джерелом енергоносіїв, яке турки поспішно шукають на заміну російським постачальникам [8].

Загалом, потрібно зауважити: співпраця з Ізраїлем не повинна бути зовнішньо обумовленою або розглянутою турецьким істеблішментом як певна альтернатива розбудові стосунків з іншими країнами регіону. Вона актуальна сама по собі. Існує достатньо підстав уважати, що потенціал співпраці між Туреччиною та Ізраїлем є значним, а історія двосторонніх відносин не має підґрунтя кваліфікувати її як ситуативну.

Говорячи про можливі сценарії налагодження турецько-ізраїльського партнерства, яке із високою вірогідністю простежуватимемо найближчим часом, можна виокремити декілька варіантів розвитку подій.

Передусім, Туреччину та Ізраїль може чекати «*перезавантаження*» двосторонніх відносин, поновлення й наповнення формального «стратегічного партнерства» реальним змістом і продуктивністю. У межах такої стратегії може передбачатися створення спеціальної переговорної групи, мета якої – усунути принципові розбіжності, розробити чорновий варіант майбутньої угоди про партнерство й сприяти її підписанню. Політики та інші публічні особи намагатимуться деполітизувати гострі теми двосторонніх відносин, відмовитися від ідеї маніпулювати ними в процесі поновлення та налагодження політичного діалогу. За такого сценарію можна очікувати поновлення роботи міжпарламентської групи дружби з Ізраїлем у Великих національних зборах Туреччини й міжпарламентського лобі «Туреччина-Ізраїль» у Кнесеті, що забезпечуватиме активніший міждержавний діалог. Водночас до діяльності вищезгаданих міжпарламентських комісій можуть підключитися такі неформальні структури, як, наприклад, ізраїльсько-турецька бізнесова рада.

Важлива передумова реалізації цього варіанта політики – політична воля обох сторін, яка протягом останніх років була відсутня. Проте, ураховуючи всі вищезазначені позитивні результати

та бонуси від такої співпраці, можна сподіватися, що бажання поновити й надати двосторонній кооперації більшого політичного характеру автоматично прокинеться серед високопосадовців обох країн.

Другий варіант розвитку турецько-ізраїльського партнерства передбачає *фокусування уваги здебільшого на економічній співпраці*. Перефразовуючи слова У. Черчілля, можна сказати, що «максима турецького народу – вести бізнес як звичайно, як би не змінювалася карта Близького Сходу».

Беззаперечно, цей варіант політики найбільш раціоналістичний та найлегший у реалізації. Водночас виникає спокуса вдатися до спрощень і вимірювати «стратегічність» та глибину співпраці лише за економічним показником.

Урешті-решт, взаємна довіра, почерпнута з торговельних стосунків, змогла б допомогти обома країнам знайти економічну й політичну опору в неспокійному регіоні, відчинити двері на шляху до майбутнього посередництва (брокерства) у врегулюванні ізраїльсько-палестинської кризи. Також вона дала б можливість Анкарі вирішувати регіональні питання безпеки більш оперативним та адекватно.

Третій сценарій розвитку відносин між Анкарою й Тель-Авівом – так звана *мультитрекова дипломатія* (синергія офіційної та неофіційної дипломатії – «високої» та «низької» політик). Зближення Туреччини з Ізраїлем видається резонним і зваженим рішенням. Це може створити певну противагу Ірану. Останній швидко рухається в бік виходу з міжнародної ізоляції, має всі шанси конкурувати з Туреччиною в боротьбі за регіональне лідерство.

Як варіант також можна розглядати *таємну співпрацю* – таку, яка вже існувала у двосторонніх відносинах цих держав у 1950–1970-х рр. Потрібно відзначити, що турецькому керівництву вдасться не дискредитувати себе в очах мусульманського світу – так званої «арабської вулиці». Анкара зможе продовжувати претендувати на роль її ватажка й прикладу-моделі для наслідування. Також у цьому випадку відсутні ризики того, що правляча Партія справедливості та розвитку втратить прихильність серед домашньої аудиторії, адже існує внутрішнє несприйняття населенням Туреччини відновлення союзницьких відносин із єврейською державою.

Шанси на те, що Ізраїль погодиться з таким таємним форматом співпраці, насправді значні. Особливо це проявляється на тлі нещодавнього погіршення відносин Тель-Авіва зі своїм традиційним і чи не єдиним союзником – США.

У межах цієї стратегії обидві країни – як Туреччина, так і Ізраїль, а точніше їхній політичний істеблішмент – відмовляються від занадто гострих публічних висловлювань під час офіційних виступів, обговорень на міжнародних форумах, засідань будь-яких контактних груп з урегулювання регіональних питань тощо. Також у такому форматі співпраці країни можуть активно здійснювати обмін розвідувальними даними, поновлювати закупівлю високотехнологічної зброї й амуніції одна в одній, намагатися попередити кризові (для обох держав) ситуації в регіоні тощо.

Якщо порівнювати відкриту та таємну форми співробітництва, потрібно підкреслити, що в разі відкритої співпраці союз Туреччини та Ізраїлю здатний впливати на баланс сил у регіоні. Він виступатиме важелем і стримувальним чинником. Насамперед це стосується Ірану та його експансіоністських амбіцій. Натомість у випадку, якщо про союз не буде відомо, він і не вважатиметься іншими гравцями чинником регіональної політики як таким. З іншого боку, у разі виникнення будь-якої екстренної ситуації на Близькому Сході – а нещодавне загострення протистояння в Ємені та активізація бойовиків Ісламської Держави в Сирії та Іраку наочно демонструють таку можливість – ця «таємність» може зіграти лише на користь обома країнам.

Аналізуючи історію двосторонніх відносин Анкари й Тель-Авіва протягом ХХ ст., можна зробити висновок, що Туреччина та Ізраїль – природні союзники. Цьому сприяє той факт, що обидві держави зіштовхуються зі схожими викликами у своїй регіональній політиці.

Висновки й перспективи подальших досліджень. Безперечно, сьогодні розбіжності між Туреччиною та Ізраїлем залишаються дуже серйозними. Велике значення тут має позиція сучасної турецької влади. За своєю ідеологією вона набагато ближча до ісламістів, ніж до світських кемалістів, які керували Туреччиною протягом більшої частини ХХ ст. Водночас потрібно зауважити: розбіжності можуть бути подолані за умови, якщо країни, попри емоції, сконцентруються на більш далекоглядній швидкоплинній перспективі. Туреччина має непохитну позицію стосовно ізраїльської поселенської діяльності, продовжуючи засуджувати блокаду Гази Тель-Авівом і його

політику на Західному березі. Ізраїль же, безперечно, теж допускав помилки. Утім, він прагне покласти кінець прикрому епізоду з Флотилією Свободи задля того, щоб поновити союз із країною, яка є близьким союзником США, впливовим членом НАТО й сусідом найзапекліших ворогів Ізраїлю.

Ще більше сприяє та заохочує зближення між країнами той факт, що, незважаючи на падіння рівня дипломатичних відносин й обсягів обміну розвідувальними даними до історичного мінімуму, торговельне партнерство між Ізраїлем і Туреччиною досягло нових висот у 2014–2015 рр. Підтримуючи його на життєздатному рівні, ці країни можуть закласти міцну основу для розбудови потужних двосторонніх відносин уже в дипломатичній площині.

Замість того, щоб пригадувати трагедію, що сталася в міжнародних водах у 2010 р., Ізраїль повинен переглянути свою позицію, задовольнивши вимоги Туреччини; Туреччина, натомість, має прийняти вибачення й матеріальні компенсації з боку Ізраїлю. Ці держави повинні залишити інцидент із Флотилією Свободи позаду й вийти далеко за рамки простого подолання розколу між двома колишніми союзниками. Оскільки таке зближення можна класифікувати як яскравий приклад «win-win strategy», то обидві сторони отримають суттєві переваги від цього важливого та потрібного кроку: Ізраїль користуватиметься багатьма здобутками, поклавши кінець своїй ізоляваності від мусульманського світу, а Туреччина з новоздобутою впевненістю остаточно затвердиться в ролі регіональної держави.

За таких умов саме ця діада відносин Анкара – Тель-Авів може мати життєво важливе значення для справи миру й стабільності в такому тривожному та вибухонебезпечному регіоні, як Близький Схід.

Джерела та література

1. Arbell D. Back together? Why Turkey-Israel relations may be thawing / Dan Arbell // Middle East Politics and Policy. – December 14. – 2015.
2. Srivastava M., Reed J. Russia rift pushes Turkey to mend fences with Israel / Mehul Srivastava, John Reed // The Financial Times. – December 18. – 2015.
3. Ufuk Ulutaş Turkey and Israel in the Aftermath of the Flotilla Crisis / Ufuk Ulutaş; SETA Foundation for Political, Economic and Social Research // SETA Policy Brief. – 2010. – № 43. – P. 4.
4. Valle A. del Israël : dur dur à Washington mais fin de l'isolement au Proche-Orient / Alexandre del Valle // Atlantico, France. – Novembre 9, 2015.
5. Zisser E. Turkey-Israel: Risk and Chance / Eyal Zisser // Israel Hayom. – December 21. – 2015.
6. Глазова А. В. Турецко-израильские отношения: есть ли перспектива выхода из кризиса / А. В. Глазова // Проблемы национальной стратегии. – № 2 (11). – 2012. – С. 49–62.
7. Поліщук С. І. Сучасна зовнішня політика Туреччини на Близькому Сході / С. І. Поліщук // Матеріали Інтернет-конференції «Тенденції розвитку сучасної системи міжнародних відносин та світового політичного процесу». – Маріуполь, 2011. – С. 98–101.

Замикула Анна. Турция – Израиль: пути нормализации двухсторонних отношений. В статье рассматриваются перспективы восстановления партнерских отношений между Турцией и Израилем на современном этапе. Кратко характеризуется уровень двухстороннего сотрудничества в конце XX в. и называет причины, повлиявшие на его характер в начале XXI века (а именно изменения во внешнеполитической стратегии Турции после прихода к власти Партии справедливости и развития). Он определяет основные факторы, которые могут исправить сложившуюся ситуацию, утверждая, что существуют объективные предпосылки и условия для того, чтобы Анкара и Тель-Авив снова стали стратегическими партнерами (например необходимость поисков союзников, общие цели в регионе, практические аспекты сотрудничества в сфере безопасности, отсутствие внутривластной необходимости в эскалации противостояния, позитивные экономические последствия развития отношений и т. д.). Такое сближение можно классифицировать как яркий пример «win-win strategy». Также в статье анализируются возможные сценарии развития событий в двусторонних отношениях указанных государств в условиях последних событий в регионе (вмешательство России и Ирана в гражданскую войну в Сирии, ухудшение российско-турецких отношений, проведение парламентских выборов в Турции и т. д.). Сделан вывод, что при таких обстоятельствах именно диада отношений Анкара – Тель-Авив может сыграть жизненно важную роль для дела мира и стабильности в таком тревожном и взрывоопасном регионе, как Ближний Восток. Методология исследования базируется на общепринятых принципах научной работы. В процессе написания статьи были использованы системный (комплексный) подход и такие принципы обработки материала, как обобщение, сравнение, группировки и

структурирования. Историографическую базу исследования составили работы представителей западной, российской и отечественной научных школ, а также материалы средств массовой информации.

Ключевые слова: Турция, Израиль, Ближний Восток, двухстороннее партнерство, инцидент «Мави Мармара», Партия справедливости и развития.

Zamikula Hanna. Turkey – Israel: the Ways for Normalization of Bilateral Relations. The present article considers the prospects of re-establishing partnership relations between Turkey and Israel in the modern period. The author briefly characterizes the level of bilateral cooperation at the end of 20th century and calls the reasons that affected its nature at the beginning of 21st century (namely, the changes in foreign policy strategy of Turkey after the Justice and Development Party came to power). He specifies the main factors that can change the current situation, affirming that there are objective preconditions and circumstances for Ankara and Tel-Aviv to become strategic partners again (for example - the need to seek allies, common goals in the region, the practical aspects of cooperation in the field of security, the lack of domestic need for escalation of the confrontation, the positive economic impact of the development of relations, etc.). This convergence can be classified as a vivid example of «win-win strategy». The article also focuses on the possible scenarios of development of events in bilateral relations between the aforesaid states in the light of latest events in the region (the military involvement of Russia and Iran in a Syrian civil war, the worsening of Russian-Turkish relations, the holding of parliamentary elections in Turkey, etc.). The author concludes that in these circumstances the dyad of relations in the format Ankara – Tel Aviv can play a vital role for the establishment of peace and stability in such troubled and volatile region as the Middle East. Research methodology is based on accepted principles of scientific work. In the process of writing the article system (integrated) approach and the following principles of processing the material, as a generalization, comparison, grouping and structuring were used. Historiographical base of this study consists of works of representatives of Western, Russian and Ukrainian scientific schools as well as mass-media materials.

Key words: Turkey, Israel, Middle East, bilateral partnership (relations), «Mavi Marmara» incident, Justice and Development Party.

Стаття надійшла до редколегії 05.03.2016 р.

УДК 327.82:796

Сергій Кулик

Можливості спортивної дипломатії в міжнародних відносинах

Розглянуто особливості спортивної дипломатії як складової частини публічної дипломатії. Проаналізовано спільне та відмінне в спорті й дипломатії, що сприяло виникненню феномену спортивної дипломатії. Виділено найвідоміші історичні види спортивної дипломатії. Наведено приклади застосування спортивної дипломатії у дво- та багатосторонніх відносинах країн світу. З'ясовано особливості спортивної дипломатії в захисті національних інтересів і просуванні позитивного міжнародного іміджу Російської Федерації й США. Проаналізовано причини ефективності та невдач застосування спортивної дипломатії в міжнародних відносинах. Доведено, що спортивна дипломатія сприяє встановленню та розвитку відносин між державами, особливо під час конфліктних ситуацій. Виділено тенденції в розвитку спортивної дипломатії на сучасному етапі – проведення спортивних змагань серед працівників дипломатичних і консульських установ, потреба підготовки спортивних аташе. Запропоновано власну класифікацію спортивної дипломатії.

Ключові слова: дипломатичні відносини, спорт і дипломатія, спортивна дипломатія, Олімпійські ігри, міжнародні програми спортивної дипломатії та обміну «Sports United», дипломатичні спартакіади.

Постановка наукової проблеми та її значення. У політичному лексиконі традиційно вживають вислів: «спорт – це посол, символ миру, дружби та єдності у всьому світі», «спортсмени – це народні дипломати», «спортсмени, спортивні команди своїм успіхом зробили для своєї країни набагато більше, ніж політики й дипломати». Ще в Стародавньому світі спорт уважали дієвим засобом дипломатії: на час проведення Олімпійських ігор припиняли війни й установлювали священне перемир'я – *екехірію*, а представники ворогуючих полісів проводили в Олімпії мирні переговори, щоб владнати конфлікти. Сьогодні це поєднання частково трансформувалось у